

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

USA-EU: nová fáze transatlantické spolupráce

Dominika Prokešová

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, červenec 2012

.....

Ráda bych upřímně poděkovala PhDr. Lukáši NOVOTNÉMU, Ph.D. za podporu a příjemnou spolupráci při psaní bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	4
1. VZTAHY USA A EU	7
1.1 Rozvoj Evropy	14
1.2 Evropa a budoucnost	15
1.3 Evropská integrace a atlantická spolupráce	17
1.4 Úskalí vztahů mezi USA a zeměmi EU	18
1.5 Válka v Iráku	20
1.6 Americká hegemonie a globální bezpečnost	22
1.7 „Nové“ hrozby	24
1.8 Americká protiraketová obrana v Evropě	26
2. ADMINISTRATIVA GEORGE BUSHE STARŠÍHO A GEORGE BUSH MLADŠÍHO	28
3. NÁSTUP BARACKA OBAMY	32
4. ZÁVĚR	36
5. RESUMÉ	48
6. SEZNAM LITERATURY.....	39

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila novou fázi transatlantické spolupráce mezi USA a Evropskou unií (EU). Jejím cílem je přiblížit čtenáři aktuální význam tohoto tématu v dynamicky se vyvíjejícím mezinárodním prostředí. V první části jsem se zaměřila na stručný historický přehled vztahů mezi USA a EU, na situaci po období studené války a na tendenci k multipolárnímu vývoji.

Druhá a třetí kapitola se zabývají předchozím obdobím administrativ George Bushe staršího a mladšího, s nimiž bude souviset srovnání s dnešní situací. Následně zhodnotím současný stav, porovnáám výchozí představy s dnešní realitou. Po obecném hodnocení budu postupovat i po jednotlivých sektorech jako je bezpečnost, ekonomika, dlouhodobé konflikty, např. Írán, Irák, Afghánistán atd. Ke konci práce se zaměřím na novou situaci po nástupu Baracka Obamy. Pokusím se dále analyzovat ožehavé problémy rozdělující Evropu a Spojené státy a zároveň ukázat, jak se utváří americká zahraničněpolitická strategie.

Ústřední otázka pro Spojené státy zní, jak posilovat Evropu založenou na francouzsko-německém svazku, Evropu životaschopnou, Evropu, která si uchová vazbu na Spojené státy a rozšíří pole působnosti kooperativního demokratického mezinárodního systému, na němž tolik závisí účinné uplatňování americké globální vůdčí role.

Transatlantické vztahy jsou komplikované, což se vícekrát ukázalo nejen během uplynulých desetiletí. S nástupem prezidenta Obamy se mnozí Evropané těšili na vstřícnější americkou zahraniční politiku. Velká očekávání se ale nenaplnila. Evropské země musí jednat se silnou a sebevědomou Amerikou a další vývoj transatlantických vztahů tak více než dříve záleží na schopnosti Evropanů dohodnout se mezi sebou a představit se jako spolehlivý a silný partner.

Jediný rok po nástupu George Bushe staršího do funkce prezidenta Spojených států amerických se Evropa nacházela ve zcela jiné bezpečnostně-politické situaci, než jak tomu bylo po dobu předchozích čtyřiceti let. Tato náhlá a nikým neočekávaná změna přinesla rovněž nové otázky a výzvy pro zaběhnutá schémata evropského

bezpečnostně-politického systému, především pak otázku budoucnosti tohoto režimu.

Na úsvitu jedenadvacátého století se USA mohou chlubit globální vojenskou silou, zdraví její ekonomiky zásadně ovlivňuje dobré fungování ekonomiky světa, z amerického technologického pokroku vychází většina inovací a po celém světě působí mnohotvárná, byť často nekvalitní americká masová kultura. Ať už je to dobře nebo špatně, myslím si, že Spojené státy jsou v celosvětovém měřítku o půl kroku napřed, a není zatím žádný stát, který by je mohl předstihnout.

Evropa by snad mohla stačit ekonomicky, ale zabere ještě hodně času, než bude natolik jednotná, aby dokázala soupeřit se Spojenými státy také na politické rovině. Není proto reálné, že by Amerika přišla o svou hegemonii a že by ji v roli klíčové složky globální bezpečnosti nahradil někdo jiný. Americká demokracie a vzor amerického úspěchu však způsobuje ekonomické, kulturní a technologické změny, které podněcují růst globálních vztahů, přesahujících národní hranice.

Klíčová otázka proto zní, zda Spojené státy dokážou vést rozumnou, zodpovědnou a účinnou zahraniční politiku, která se vyhne všemožným nástrahám a obstojí jako rozhodující světová mocnost.

Pokud si klademe otázku ohledně budoucí role USA ve světě a vlivu transatlantických vztahů na jejich politiku, stejně tak musíme posuzovat zpětnou vazbu, tedy vliv této relace na politiku a postavení EU.

Takové hodnocení je možná ještě komplikovanější než v případě USA, neboť EU prochází v současnosti velmi složitým politicko-ekonomickým a sociálním vývojem. Tato situace nyní pohlcuje většinu energie evropské politické reprezentace, což se na jedné straně může projevat jako limitující faktor pro transatlantický dialog, na druhé straně řada nebo dokonce většina výzev, kterým Evropa čelí, jsou společné oběma stranám Atlantiku, zejména finanční a ekonomická krize. Nutnost řešit tyto klíčové problémy společně nebo koordinovaně bude navzdory některým logicky odlišným zájmům a akcentům nejsilnějším pojítkem a motivačním prvkem pro oboustrannou spolupráci.

Nicméně přes to, co oba partnery spojuje, je nutné analyzovat i momenty, které je objektivně rozdělují, neboť proklamované sdílení hodnot euro-atlantické civilizace přirozeně neznamena automatické sdílení zájmů. Obě entity jsou natolik významnými aktéry světové politiky, že nelze předpokládat přizpůsobování jedné strany druhé pouze ve jménu společných ideálů. V současném nově se vyvíjejícím systému mezinárodních vztahů budou stále více převažovat i v transatlantické relaci racionalita a efektivita jako hlavní kritéria spolupráce a souběžně oslabovat zdůrazňování symboliky a tradice. Jinak řečeno, oba partneři si uvědomují, že z minulosti žít nelze, neboť překotný vývoj světa vyžaduje i nové způsoby myšlení a spolupráce.

Literatura k danému tématu není vzhledem k jeho aktuálnosti až tak bohatá. Existuje minimální časový odstup nutný k důkladnému objektivnímu politickému a historickému zkoumání. Čerpala jsem však z vědeckých knih, studií a odborných článků, které se zabývají mezinárodními vztahy a jejich dynamickým procesem a stavem současné globální politiky. Pracuji zde s literaturou, v níž se prolíná diagnóza, prognóza a argumentace, která vychází z pozuruhodného zrychlení našich dějin a z jejich nejisté budoucnosti. Ze zahraniční literatury cituji především z elektronických zdrojů, konkrétně z databáze JSTOR. Z českých autorů bych chtěla zmínit zejména Oskara Krejčího, který ve své knize *Zahraniční politika USA* umožňuje čtenáři učinit si vlastní závěry o vztahu demokracie a zahraniční politiky a o užívání síly a prostředků v mezinárodních vztazích. Součástí knihy je CD s nejdůležitějšími dokumenty, které se týkají zahraniční politiky Spojených států. To dává příležitost seznámit se s původními texty, a umožňuje tak čtenáři možnost dalšího studia. Autoři přistupovali ke zpracování problematiky transatlantických vztahů z rozdílných perspektiv, a proto se styl v jednotlivých kapitolách drobně liší.

1 Vztahy USA a EU

Po celá 90. léta 20. století se Spojené státy americké a EU snažily o nalezení nové podoby svého různorodého vztahu. S prohlubováním evropské integrace po podpisu Maastrichtské smlouvy a vytvoření Evropské unie se pozornost obracela i k roli Evropské unie jako silného aktéra na poli zahraniční, obranné a bezpečnostní politiky. „*Zásadní zlom přinesla Maastrichtská smlouva z roku 1993, která jako druhý ze tří pilířů definovala právě Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Evropské unie.*“¹ Ve Francii se během roku 1992 při referendu o Maastrichtské smlouvě konala kampaň, která sloužila k mobilizaci voličů proevropského tábora a jejíž heslo znělo: „*Spojme se a svět nás bude poslouchat.*“ Tento slogan znamenal sjednocení a zmobilizování veškerých sil států EU.² Podstaty transatlantické vazby se musela dotknout i snaha Evropanů o nezávislejší roli podpořenou nezbytnými prostředky a institucemi.³ Spojené státy i Evropa se přiklání k podobným hodnotám, prosazují stejnou demokratickou politiku, Evropa je dávnou domovinou velké části Američanů a má podobný postoj k náboženským zvyklostem. Evropa se také stala svým průkopnickým činem sjednocení národních států ve smyslu budování Evropské unie nejorganizovanějším útvarům na světě. Jestliže se podaří i politická integrace, bude se s jistou určitostí postupně dostávat na místo světové velmoci, i když to může být ještě „běh na dlouhou trať“. Rozlehlejší Evropa by mohla vytvořit užší pouta s Běloruskem, Ukrajinou, Ruskem a dalšími státy ležícími dále na východ a zapojovat je do bližší spolupráce. Starý kontinent představuje pro Spojené státy zajímavou geostrategickou pozici. Atlantická aliance přináší na euroasijské teritorium hlavně vojenskou sílu a politický vliv na rozdíl od vztahů USA s Japonskem. V této etapě americko-evropské spolupráce, ve které jsou evropští spojenci velmi závislí na Spojených státech amerických, se jakákoli expanze v Evropě automaticky stává také expanzí v oblasti přímého amerického vlivu. A naopak, bez úzkých transatlantických vztahů americká důležitost v Eurasii okamžitě ztrácí svou sílu. „*Politický impulz ke sjednocení Evropy vycházel v minulosti z těchto tří hlavních zdrojů: ze vzpomínek*

¹ KREJČÍ, O, Geopolitika středoevropského prostoru, Praha 2009, s. 366.

² MEUNIER, S., What Single Voice? European Institutions and EU-U.S. Trade Negotiations, in: International Organization, Vol. 54, Winter 2000, No. 1, s. 103.

³ KHOL, R. a kol., Evropská bezpečnostní a obranná politika, Praha 2002, s. 65.

na dvě ničivé světové války, z touhy po hospodářském zotavení a z pocitu ohrožení vyvolaného sovětskou hrozbou.“⁴

Ve vztazích mezi USA a Evropou je možné najít překvapivé a zajímavé historické podobnosti. Mám na mysli srovnání dneška s obdobím 70. let, kdy se transatlantické vztahy otřásaly pod tíhou zahraniční politiky USA, poklesem oblíbenosti Spojených států v Evropě a snahou ministra zahraničí Henryho Kissingera proměnit transatlantické vztahy ve prospěch USA. Za vlády prezidenta Richarda Nixona došlo paradoxně k podpoře Evropské integrace a potvrzení multilaterálních závazků USA vůči Evropě.⁵ Vztahy mezi Spojenými státy a členskými zeměmi Evropské unie procházely na začátku 21. století těžkým obdobím. V zásadě je problém v tom, že se všelijaké konflikty ve vzájemných vztazích se seskupily v poměrně krátkém časovém sledu a vytvořily tím pocit vzájemného podezřívání. V tuto chvíli je nezbytné si položit otázku, zda Američané a Evropané jsou schopni stále přinášet do světové politiky stejnou důležitou roli. Zvolíme-li jakoukoliv odpověď, je přesto zřejmé, že válku s terorismem nedokážou Spojené státy vyhrát samy. Už ze své důležitosti vyžaduje tato válka spolupráci a semknutí celého světa, pokud má být dovedena do úspěšného konce.

„V září 2002 se Spojené státy rozhodly, že se nebudou spoléhat na NATO ve válce v Afghánistánu. USA prostě nechtěly vést další válku, kde se bude o důležitých věcech rozhodovat kolektivně, jako tomu bylo v Kosovu. Rozhodnutí Spojených států vytvořit koalici států ochotných bojovat proti terorismu ovšem vyvolalo mezi Evropany pocit, že pro USA je spojenectví s Evropou nedůležité.“⁶ Evropané nevlastní v této chvíli takové vojenské prostředky, které by je stavěly do pozice, ze které by Evropa mohla jednat ve světové politice jako velitel. Proto preferuje spíše politiku diplomacie. Američtí představitelé ovšem tvrdí, že diplomacie, kterou Evropa používá k řešení konfliktů, je často jen odkládáním hrozby. Z tohoto důvodu Američané považují Evropu jako zčásti neužitečného spojence v konfliktech, kde je podle jejich názoru nezbytné použití silové řešení. Podle USA sklon evropských států řešit konflikty

⁴ BRZEZINSKI, Z., Velká šachovnice, Praha 1999, s. 66.

⁵ HODER, L., Transatlantické vztahy v době krize, Brno 2009, s. 73.

⁶ VACHUDOVÁ, M., PEHE, J., Evropa a USA: Spolupráce nebo konflikt? [http://www.pehe.cz/clanky/2002/evropa-a-usa-spoluprace-nebo-konflikt?](http://www.pehe.cz/clanky/2002/evropa-a-usa-spoluprace-nebo-konflikt) poslední přístup 12. 1. 2011.

diplomatickou cestou, ať je situace jakákoliv, přispěla k pozdějším tragédiím. Měly na mysli konflikty, které probíhaly například v Kosovu a Bosně. *„Zejména selhání Francie a Británie, které nedokázaly zastavit rozhodnými kroky srbskou agresi během války v Bosně, vycházelo z evropského přístupu ke konfliktům: diplomacie za každou cenu, včetně možné prohry.“*⁷

Američané a Evropané by mohli spolupracovat usilovněji tak, že by dokázali správně rozpoznat politické a hospodářské nástroje, které by pak dohromady mohli využít k prosazování míru a pevného základu v mezinárodní politice. Jestliže bude EU jednat sama, nebude moci nabídnout toho tolik ve srovnání s USA. Pokud by EU a USA jednaly společně, mohla by EU nabídnout daleko víc, jelikož by mohla lépe naložit se svojí předností, kterou je hospodářská síla. EU už nyní používá například jako svůj prostředek obchod, protože reguluje přístup na své trhy podle svých zahraničně politických předností. Kdyby jí její domácí zájmy někdy nezabraňovaly, aby otevírala své trhy podle potřeb zahraničně politických partnerů, mohla by dělat nohem víc. EU už teď pomáhá mnoha státům v rozvoji různých odvětví státní administrativy, od soudnictví až po celní službu. Měla by ještě větší pole působnosti, kdyby si uvědomila, že je to právě v těchto oblastech, kde má poměrně volné pole působnosti, jelikož se nemusí považovat jako soupeře USA. *„Američané nemají politickou vůli k tomu, aby pomáhali s budováním moderních států. Evropané mají v této oblasti víc nástrojů a zkušeností.“*⁸

Ačkoli USA formálně vždy podporovaly kroky vedoucí k hlubší evropské integraci, existovaly zde i obavy. Tou hlavní bylo, zda integrace nepovede k většímu protekcionismu a následně diskriminaci USA. Rovněž se očekávalo, že ekonomicky silná a jednotná Evropa bude více soutěživá a bude moci ohrožovat americké zájmy ve světě. Konflikty na ekonomickém poli by pak ve svých důsledcích mohly vést rovněž ke konfliktům politickým. To, že budoucí ekonomické vztahy budou nabírat na důležitosti a že by to mohla být hlavní oblast sporů, si uvědomovali na obou stranách Atlantiku. Proto už v roce 1990 byla podepsána Transatlantická deklarace vztahů ES-USA. V ní se oba partneři zavázali především k pravidelnému informování

⁷ VADUCHOVÁ, PEHE, <http://www.pehe.cz/clanky/2002/evropa-a-usa-spoluprace-nebo-konf>.

⁸ Tamtéž.

v záležitostech společných zájmů v oblasti politické i ekonomické a k sjednocování vzájemných pozic. Pro Evropu je bezpečnostní i ekonomická vazba na Spojené státy zcela zásadní, a to platí i v opačném směru. Proto si žádná ze stran nemůže vážnější spory dovolit.⁹ Spojené státy a EU dohromady tvoří základ globální politické stability a ekonomického kapitálu. Často se však dostávají do sporu. Ještě v době před vzájemným konfliktem kvůli irácké operaci v roce 2003 se objevovaly ve Spojených státech výtky, že Evropa nedělá maximum, co se týká společné obrany. V Evropě se naopak často lamentovalo nad tím, že Amerika jedná až přespříliš často na vlastní pěst. Chceme-li zhodnotit transatlantické vztahy, můžeme se opřít o otázku, co by se stalo, kdyby Evropané dělali dost a Američané jednali méně na vlastní pěst?

Jelikož evropská ekonomická kapacita už dosáhla americké úrovně, a protože Evropa a Amerika spolu často závodí na obchodní a finanční sféře, vojensky silná Evropa by se mohla stát americkým protivníkem a ohrožovala by americkou hegemonii. Dát dohromady skutečně rovné partnerství mezi dvěma velmocemi by bylo obtížné, protože taková změna by vyžadovala značné snížení amerického vlivu a stejně významné zvýšení vlivu Evropy. Když Spojené státy chvílemi vyvádí z míry, že se Francie staví do role supervelmoci, tak Evropa, která by začala dělat více pro svou obranu, by Spojené státy jistě uvedla do rozpaků a depresí. Vojensky soběstačná Evropa, úplná globální politicko-ekonomická mocnost podobná Americe, by Spojené státy dostala do situace, kdy by se měla rozhodnout, zda ručit společně s Evropou za správu světa, nebo se naopak zcela odříznout od evropských vazeb. Avšak ani rovnoměrné globální partnerství by nebylo jednoduché. Politicky mocná a vojensky nezávislá Evropa by mohla zpochybnit americkou převahu ve sféře, která je pro Spojené státy klíčová, a to v oblasti na Středním východě a v Latinské Americe. Zamyslíme-li se nad tím, jaký je arabský odpor vůči americké politice, evropské nabídky by narazily na vlídný ohlas a Izrael by pravděpodobně ztratil privilegované postavení, se kterým se mohl chlubit jako oblíbený klientský stát USA. Pak by se Evropa asi obrátila k Latinské Americe. Francouzi, Španělé a Portugalci jsou kulturně a historicky úzce spjati se společnostmi Latinské Ameriky. Latinsko-americký nacionalismus by choulostivě reagoval na sílící ekonomické, politické a kulturní

⁹ SUCHÝ, P., Administrativa George Bushe, in: SUCHÝ, P., (ed.), Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století, Brno 2001, s. 17.

vazby se sebevědomou Evropou, což by oslabovalo klasickou americkou nadvládu na tomto území. Evropa, která by se stala podstatnou vojenskou silou a ekonomickým velikánem, by tak odkrojila území americké nadvlády i za Pacifikem.

Vážné soupeření mezi Amerikou a Evropou by jistojistě neprospělo oběma velmocím. Evropanům avšak v současnosti schází potřebná motivace a integrita, aby z Evropy udělali významnou vojenskou mocnost. Než se tak stane, nebudou evropsko-americké šarvátky představovat značné geopolitické nebezpečí. Jestliže výtky a stížnosti probíhají v poklidném duchu formou výměny názorů, nemohou závažně uškodit. Mluvili bychom však o vzájemných neshodách, které způsobily rozdílné názory ohledně Iráku, bylo by asi vhodné, aby Američané moc nezdůrazňovali své stížnosti směrem k Evropě, co se týká vojenské sféry, že Evropa nedělá dost. Samozřejmě i Evropa a s ní Evropané by měli vážít své výtky na adresu Spojených států. Stále více řešíme to, že Amerika v mezinárodních záležitostech jedná často a čím dál více na vlastní pěst. Tato výtka není nic nového. Během studené války byly Spojené státy mnohdy kritizovány kvůli neochotě dohodnout se na kompromisu se Sovětským svazem a kvůli přehnanému důrazu na vojenskou připravenost. Po konci studené války se kritika Spojených států Evropany stala propracovanější.¹⁰ Po pádu sovětské hrozby je taková kritika v podstatě bezpečná a postupná integrace evropské ekonomiky nechává vyniknout ekonomické střety zájmů na obou stranách Atlantiku. Například hospodářské dotace a zvýšení cel na dovoz oceli o mnoho posílily evropský názor, že americký zájem o globální a otevřenou ekonomiku byl neupřímný. Kritika americké lhostejnosti vůči evropským zájmům časově předcházela iráckému střetu. Dokonce i Německo, které je proamerické, se občas nechalo slyšet, že Spojené státy jednají jednostranně a po své vůli. Oba kontinenty se nechají vést odlišnými systémy politických hodnot. Hegemonická mocnost píše zákony globalizace. Pouze USA se může vyrovnat se stále narůstajícími rozdíly ve společnosti a s propastnými rozdíly mezi chudými a bohatými. Chápání Evropanů na politické půdě naopak vyžaduje více regulace, kontroly, harmonizaci konfliktních zájmů a omezení moci. Evropská politika je založena na úctě a vzájemné podpoře partnerů. Evropané zároveň dobře vědí, že ve svých stížnostech a nárocích na adresu Spojených států nemohou zajít příliš daleko,

¹⁰ BRZEZINSKI, Z., Bez kontroly, Praha 1993, s. 10–11.

neboť skutečně vážný střet by byl Evropě osudným. Ohrožovalo by ji vnitřní soupeření a vnější riziko a asi by se rozechvěla celá stavba Evropské unie. Znovu by se objevily staré obavy z německé moci a vrátily by se nejspíš tradiční národnostní spory. Evropa by zůstala stejná i bez americké přítomnosti, ale nebyla by třeba tak ideální, jak si přejí její vizionáři. Ti, kteří uvažují strategicky, i přes potyčku, která vyšla na povrch díky jednostrannému rozhodnutí zbavit Saddáma Husajna moci, dobře chápou, že americká jednostrannost je zčásti dopadem mimořádné bezpečnostní role Spojených států. Evropané přijímají tuto náchylnost jako nutnou cenu, kterou musejí zaplatit, aby si Amerika udržela svůj všemocný postoj ve světě, ve kterém nelze jednoduše zaškatulkovat právní, ekonomické, bezpečnostní a morální zájmy.¹¹ Americká jednostrannost má své počátky v tom, že se Spojené státy samotné chápou být vedoucím světa a poslem svobody. Evropané by měli důkladně zvážit, jaké by byly globální důsledky, kdyby se z USA stal poslušný stát, který přistupuje na podmínky druhých.

Za současného stavu je nepravděpodobné, že by se naplnila očekávání, ale naopak také vyplnily ty nejhorší představy obou stran. Potrvá nejspíš ještě dlouhou dobu, než Evropa dosáhne úplné politické jednoty a bude ochotna vydat nezbytné finance, aby se stala významnou globální mocností. Evropa ještě nejspíš neohrozí Spojené státy asi proto, že její politické sjednocování bude ještě chvíli trvat a nedá se mluvit o úplně rychlém procesu. Dalo by se říci, že donedávné rozšiřování Evropské unie komplikuje byrokratické struktury evropské integrace, které můžeme srovnat s jinými ekonomickými velikány. Neosobní byrokratické struktury Evropské unie nedokážou probudit politickou motivaci lidí vůči evropské integraci. *„Evropa trpí prvotním hříchem, kterého se dosud nezbavila: byla počata v úřadech. A tam se jí daří.“*¹²

Na obou stranách Atlantiku se ví, že kdyby se daly Spojené státy a EU dohromady, jsou globálně všemocné. Ani Americe, ani Evropě by se tak nedařilo, kdyby neměly jeden druhého. Společně vytváří silný základ globální stability. Rozšiřování Evropy slibovalo záruky, že se evropská bezpečnost bude i dále rozvíjet a půjde cestou naproti světovému míru a bude usilovat i se Spojenými státy o zvýšení globální bezpečnosti. Zvětšování Evropské unie a NATO bylo nevyhnutelné a logické

¹¹ BRZEZINSKI, Z., Volba: Globální nadvláda nebo globální vedení, Praha 2004, s. 117.

¹² Tamtéž, s. 118.

vyústění konce studené války. Protože se střední Evropa zbavila sovětské nadvlády, nedávalo žádný význam, aby NATO zůstalo obranným spojenectvím proti nebezpečí, které už neexistovalo. Na rozkolu mezi jakousi „starou Evropou“, která se ostře stavěla proti Bushovým válečným plánům a „novou Evropou“, která byla naopak pro válku v Iráku, bylo zřetelně vidět, jak těžce se vymezuje a definuje společná zahraniční politika EU. Je otázkou, zda se z Evropské unie více nestane spíš ekonomický než politický útvar. V době studené války si obě strany Atlantiku přikyvovaly v tom, v čem spočívá hrozba a respektovaly vzájemnou provázanost své bezpečnostní situace. Obrana Spojených států se rovnala obraně západní Evropy a naopak. Po teroristických útocích z 11. září zahltil obě strany světa stejný pocit, bohužel ne na moc dlouho. Evropa bezprostředně po útocích dala najevo, jak soucítí se Spojenými státy a vyjádřila svoji solidaritu se Spojenými státy. V době po 11. září spojenci USA z Evropy také přijali názor, že dvě hlavní hrozby pro globální svět a bezpečnost jsou terorismus a šíření zbraní hromadného ničení. Avšak se ukázalo, že transatlantické spolupráci stojí v cestě při zjišťování globální bezpečnosti rozdíly v evropském a americkém pohledu. Ústřední rozdíly jsou dva, a to otázka rozsahu potřebné reakce a otázka povahy hrozby. Evropané nenahlíží na terorismus jako na přízrak zla, ale více jako na politické vyjádření čehosi. Boj proti terorismu a jeho politika musí mít obsáhlejší společenský a politický záběr. Měl by vynakládat úsilí do vypořádání se s problémy, které jsou podnětem pro teroristické činy a z nichž teroristé žijí.

Hlavní rozdíl mezi Evropany a Američany tkví v názoru na izraelskou okupaci palestinského území. Američané si myslí, že terorismus je zlo, které s okupací nijak nesouvisí, kdežto Evropané se domnívají, že k palestinskému terorismu přispívá právě izraelská okupace a obzvláště izraelské osady. Odlišné představy, které se začaly projevovat na konci studené války, se ještě zvýraznily po teroristických útocích z roku 2001. Evropané cítili nátlak, aby se evropská pomoc o globální stabilitu podřídila okamžité spotřebě Spojených států bojovat proti terorismu a proti Iráku. Evropské vojenské možnosti postupně narůstají, proto rozdíl mezi americkým a evropským pohledem na globální bezpečnost by mohl narůstat i spolu s vojenským nárůstem vojenské moci na území Evropy.

„Výsledný tlak na Spojené státy, aby své kroky stále více řešily s Evropou, zvýší smysl rozšiřujícího se euroatlantického společenství jako základu globální stability. Ovšem je důležité vědět a umět vyvažovat podíl na nákladech na společné vůdcovství.“¹³

1.1 Rozvoj Evropy

Myšlenka sjednocení Evropy se v dějinách objevovala opakovaně v různých podobách. U mnoha autorů byly shledávány prvopočátky už v dobách antického Řecka. Ať už se zdály být náznaky ke sjednocení jakékoliv, hlavním motivem zůstalo zajištění efektivní obrany evropských zemí. Politická integrace, vojenská a strategická potřeba se stala jejím předpokladem. Návrhy prvních integračních útvarů na území Evropy můžeme chápat jako náznaky mezinárodních organizací, tato integrita nevydržela však příliš dlouho. Papežové, císaři, králové a knížata se přeli a bojovali po celá století o území a nezávislost. V sedmnáctém století se myšlenka integrace stala středem zájmu představitelů politiky, náboženských myslitelů a filozofů, což rozšířilo původní obranné důvody ke sjednocení.

Plán integrace Evropy začal odrážet potřebu reprezentovat rozdílné politické názory v nadnárodním shromáždění. Po napoleonských válkách se projevila snaha stabilizovat územní vlastnictví a moc jednotlivých absolutistických knížat. Celá Evropa zažila v 19. století rozmach národního státu. Ve stejném století se také ozvaly hlasy po sjednocené Evropě. Vývoj myšlenky evropského sjednocení v devatenáctém století významně ovlivnila průmyslová revoluce. Rychlý rozvoj komunikačních a technických prostředků společně přispěly k potřebě mezinárodní spolupráce. Začátek druhé světové války, neschopnost jednotlivých národních států čelit nacistickému nebezpečí a postupně se vytvářející protihitlerovská koalice měly za následek, že myšlenka na sjednocení Evropy začala být přijímána celou řadou organizací. Druhá světová válka znamenala pro evropská hnutí velký impuls. Válka upozornila na potřebu nalézt něco, co by zmírnilo rivalitu národních států.¹⁴

¹³ Tamtéž, s. 132.

¹⁴ FIALA, P., PITROVÁ, M., Evropská unie, Brno 2003, s. 37.

„V důsledku rozštěpení Evropy stvrzeného na konci druhé světové války v Postupimí, masové bídy, citelné hlavně v Polsku a v Německu a naléhavé nutnosti odstranit dalekosáhlé válečné škody musela většině lidí ve střední Evropě připadat každá myšlenka nadnárodního demokratického evropského pořádku jako utopie.“¹⁵

1.2 Evropa a budoucnost

Evropské národy stojí ve 21. století před novými výzvami a úkoly, které mají svůj počátek ve velice rychlém a v dosavadních dějinách jedinečném růstu lidí žijících na zemi a ve stále se měnící globální změně klimatu. Tyto procesy v sobě ukrývají sklon k místním a regionálním válkám a k davovému vystěhovalectví do severní Ameriky a Evropy. Nové i starší mocnosti ležící mimo Evropu vynaloží své síly, aby přenesly následky globálního nebezpečí na jiné. Technologická globalizace vytváří nebezpečí pro blahobyt a pracovní místa v Evropě. Národní státy v Evropě musí dát dohromady své síly, aby zachovaly svoji dosavadní pozici. V tomto smyslu by se EU měla stát spásou. Dnešní EU s dvaceti sedmi členskými státy udělala pokrok od svých prostých začátků během padesáti let. Nápad seskupit státy byl poprvé zveřejněn Schumanovým plánem, který byl úplným unikátem. O takovém plánu jsme v historii nikdy neslyšeli, nemohl tedy čerpat z podobného zdroje nebo příkladu, proto není divu, že dnešní stav ještě není dotáhnut do úplné dokonalosti. Nynější situace v EU je přesto neuvěřitelným úspěchem, zvláště když se podíváme o několik desítek let zpět, jak vypadala situace u nás v Evropě a ve světě na konci druhé světové války. Vedoucí osobnosti, které rozhodují o stavu Unie, se shodují v názoru, který je pro rozšíření přijetím nových států. V první řadě národů, které se ocitaly pod komunistickou diktaturou a sovětskou nadvládou. Sdružené národy v Unii schvalují dvojí cíl, a to s rozšířením a rozvojem Evropské unie. Mají ovšem povinnost zdolat překážky, které se vztahují do historie. Může tedy rozšíření a rozvoj trvat delší dobu. Vedle těchto překážek musí být zachována strategie, například princip sociálního a společného ekonomického přínosu a zapojení Německa do hospodářských a politických kontextů evropských demokracií.

¹⁵ SCHMIDT, H., Perspektivy 21. století, Litomyšl 2003, s. 87.

Evropské země mají velice slušné vyhlídky na zvládnutí globálních trendů. Mohou se chlubit kvalitní infrastrukturou, jejich životní úroveň je jednou z nejvyšších na světě, disponují množstvím kapitálu, mají řadu vědců a kvalifikovaných pracovníků. Spolu se severní Amerikou a Japonskem tvoří EU jedno ze tří velkých center technické, hospodářské a politické moci. Evropa zároveň stála a bezesporu stojí před problémem, jak nově zformulovat po skončení studené války svou zahraniční politiku, jak dále prohlubovat jednotu členských zemí a přetvořit obranný systém. To není jednoduchá otázka, nicméně dá se řešit. *„Současná Evropa v sobě skrývá zakódovanou a akumulovanou informaci o procesech, které formovaly její kulturu i geopolitickou strukturu. Evropa je historickogeografický pojem označující specifické ohnisko civilizační tvorby.“*¹⁶

Narozdíl od jednotných státních útvarů a kontinentů, jako jsou Japonsko, Spojené státy nebo Austrálie, se Evropa doposud pokoušela a pokouší nalézt svou ustálenou podobu a do tohoto procesu vynakládá velké množství své politické energie. Je nutné zamezit válkám mezi členskými státy, sladit jejich hospodářství a vytvořit jednotný program, systém společné obrany a jednotnou zahraniční politiku, má-li si Evropa znovu vydobýt výsadní postavení, kterým se mohla chlubit okolo roku 1900. EU má ale samotná mnohem větší význam. Evropské hospodářské společenství (EHS) bylo založeno v roce 1957 Římskými smlouvami, kde byla ustavena celní unie, která se měla stát základem jednotné Evropy. Podle S. Huntingtona nepřivezme ve 21. století od Spojených států „žezlo vládce světa“ Japonsko, Čína ani Rusko, ale federace států evropských. EU musí mít zdroje, populaci, techniku, vojenskou moc a hospodářské bohatství, má-li získat politickou soudržnost a stát se opravdu vrcholnou velmocí 21. století.¹⁷ Spojené státy se soustředí na spotřebu, Japonsko na investice a Rusko na zbrojení. Evropa je do jisté míry vyvážená ve všech třech sférách. Spotřebuje více hrubého národního produktu než Japonsko a Rusko a méně než Spojené státy. Investuje méně hrubého národního produktu než Japonsko, ale

¹⁶ KREJČÍ, s.26.

¹⁷ MACCORMICK, N., Democracy, Subsidiarity, and Citizenship in the „European commonwealth“, in: Law and Philosophy, Vol. 16, Jul. 1997, No. 4, s. 12.

více než Spojené státy a nejspíše i více než Rusko. Zbrojí méně než Spojené státy a Rusko, ale více než Japonsko.¹⁸

1.3 Evropská integrace a atlantická spolupráce

Jedna z překážek, která brání řešení základního problému transatlantických vztahů, je z velké části byrokratické povahy. Projekty atlantické spolupráce nebo jiné dlouhodobé problémy se zdají být méně naléhavé a v nepřítomnosti bezprostřední krize i méně důležité. Každodenní rutina si tak vybírá svou daň na tradiční atlantické spolupráci, už jen z toho důvodu, že Spojené státy jsou z definice vyloučeny z činností, které vyžadují nejvíce pozornosti evropských státníků. Avšak i pokud jde o problémy, o kterých EU a Spojené státy diskutují, nové struktury a metody, které používají pro svou práci, se samy stávají překážkou těsnější spolupráce. Jak prohlásil Henry Kissinger, „čím více bude EU získávat společnou identitu, tím nevyhnutelněji se bude měnit současná podoba atlantických vztahů. Je to realita a Spojené státy se s ní musí smířit“.¹⁹ Budování sjednocené Evropy je jednou z nejdůležitějších věcí, která se dnes děje. Podnětem k ní byla celá řada motivů, které nejsou všechny vzájemně slučitelné. Zpočátku chápala Evropa integraci jako způsob, jak překonat sebevražedné soupeření, které ji dovedlo ke dvěma katastrofálním světovým válkám, a jak překonat ekonomické škody těchto válek vzájemnou spoluprací. Francie podporovala evropskou integraci, aby se Německo již nikdy nemohlo stát hrozbou a oddalo se ideálu integrované Evropy. Velká Británie, která tradičně považovala sjednocenou Evropu za hrozbu svým zájmům, se přidávala neochotně, podporovala technická a hospodářská ujednání, ale přistupovala ostražitě ke každé aktivitě, která by mohla proměnit Spojené království v evropskou provincii a ohrozit její zvláštní vztah se Spojenými státy. Nový podnět pro evropskou integraci se objevil po sjednocení Německa v roce 1990. V celém procesu sjednocování Evropy hrály Spojené státy důležitou vedlejší roli. Nejdříve jako stoupenec, v poslední době jako odpůrce. Od prvních krůčků evropské integrace po druhé světové válce Spojené státy projekt podporovaly a někdy dokonce i naléhaly

¹⁸ KENNEDY, P., Svět v jednadvacátém století, Praha 1996, s. 267.

¹⁹ KISSINGER, H., Potřebuje Amerika zahraniční politiku?, Praha 2002, s. 44.

na zpočátku neochotné spojence. Již v roce 1963 se prezident John Fitzgerald Kennedy postavil za sjednocení Evropy, aby se tak dosáhlo vyrovnanějšího vztahu mezi Spojenými státy a Evropou. Z tohoto pohledu, který v zásadě sdíleli i Kennedyho následovníci, je atlantický vztah podobný mnohonárodní průmyslové společnosti, v níž se vliv dělí podle stupně přijímané zodpovědnosti. „*Pokud o transatlantických vztazích budeme uvažovat jako o poměru mezi USA a Evropskou unií de facto reprezentovanou hlavními evropskými mocnostmi, tak právě rostoucí potenciál EU znamená pro dosud hegemonní pozici USA největší výzvu*“.²⁰ Evropa, ať už funguje jako sbírka národních států nebo jako EU, se bude se Spojenými státy dělit o náklad pouze tehdy, pokud její cíle budou odpovídat americkým, a pokud uvěří, že bez jejího příspěvku nebude společných cílů dosaženo.²¹

1.4 Úskalí vztahů mezi USA a zeměmi EU

Postavení EU jakožto výrazného hráče není ze strany USA podle Evropanů dostatečně uznáváno. S růstem potenciálu Evropské unie bude napětí pravděpodobně narůstat. EU má velkou kapacitu, ale její reálná politická využitelnost v bezpečnostní a vojenské oblasti je diskutabilní. Neshoda obou stran Atlantiku ohledně vzájemného postavení a důležitosti jednotlivých aspektů moci je tak jedním ze základních problémů mezi USA a evropskými mocnostmi.²² Spory mezi těmito zeměmi a jejich vymezení je hlavním cílem této podkapitoly. Konceptně bude spor mezi USA a některými zeměmi EU uplatněn pro širší pohled na transatlantické vztahy. Předmětem této kapitoly bude především období za vlády George Bushe mladšího, tedy období mezi lety 2001-2009. Nesoulad v transatlantických vztazích je často spojován s obdobím Bushovy administrativy, a proto bych chtěla v tomto textu zmiňovaný problém nastínit. Spory mezi USA a většinou zemí EU by se daly rozebrat z mnoha úhlů, ráda bych je v této kapitole taktéž zmínila.

²⁰ HODER, L., Transatlantické vztahy v době krize, Brno 2009, s. 95.

²¹ KISSINGER, s. 44.

²² HODER, s. 96.

G. Bush mladší neměl v Evropě dobrou pověst, byly podceňovány jeho schopnosti, inteligence i znalost z oblasti mezinárodních vztahů a politiky. Obavy mnohých Evropanů se téměř naplnily, zdálo se, že Bushova politika spočívala dost často na odmítání názorů a fakt zavedených prezidentem Clintonem, zároveň však nešlo o zlom v politice americké administrativy celkově. Jak jsem se dočetla, v mnohých publikacích věnovaných tomuto tématu vyplývá, že američtí prezidenti, kteří přicházejí na tento post z pozice guvernéra jednoho ze států USA, nemají většinou dobrý přehled o zahraniční politice jako takové, nýbrž o vnitropolitické vztahy a politiku uvnitř jejich kontinentu. Bush jednoduše na začátku svého působení ve funkci prezidenta nevzbuzoval u evropských partnerů takovou důvěru, čemuž mu v tomto zrovna nepomohly ani teroristické útoky z 11. září 2001. Na tom však nemění fakt, že Evropa jako celek byla v tomto USA nakloněna a litovala Spojené státy a celé tragédie, která se jim přihodila. V hlavách Evropanů se utvářely myšlenky, zda byly útoky vyjádřením nespokojenosti s americkou politikou, či střetu náboženství, každopádně nikdo nečekal takovouto zranitelnost u supervelmoci, jakou jsou právě Spojené státy. Sympatie k USA se vyrovnávala s despektem vůči Americe jako silnému partnerovi. Útoky z 11. září lze vyobrazit jako trauma pro nás všechny, pro celý svět. Bohužel to však nezměnilo jednání a politiku USA ve vztahu s evropskými partnery. Evropa, přesněji Evropská rada však přišla s několika protiteroristickými opatřeními, jak zbezpečnit lety a letiště obecně nebo například co nejvíce zamezit, aby se pochybným organizacím dostávalo co nejméně financí. Bush ve svých projevech stanovoval úkoly pro zahraniční politiku jako boj proti teroristickým organizacím a zabraňovat součinnosti všech podporovatelů terorismu. Na druhou stranu se Evropa bála, aby se Spojené státy nechtěly pokoušet Husajnov systém vládnutí svrhnout silou a přitom se neporadila s Evropou. Země Evropy usilovaly o to, aby otázku ohledně Iráku převzala Rada bezpečnosti. Bushova administrativa chtěla získat podporu pro krutý přístup k postoji vůči Iráku. Prvním na řadě bylo zneškodnit jakoukoliv hrozbu, kterou vláda v Iráku a sousedních zemích disponovala.²³

²³ BARŠA, P., *Hodina Impéria: Zdroje současné zahraniční politiky USA*, Brno 2003, s. 55.

1.5 Válka v Iráku

Na podzim roku 2002 Bushova administrativa uveřejnila plán Národní bezpečnostní strategie. Ten zaručuje právo vojenského zásahu v případě jakéhokoliv ohrožení americké hegemonie. Toto nové opatření se neobešlo bez odezvy nejen ve světě, ale i na samotném americkém kontinentě. V září 2001 bylo započato tažení, které si dalo za cíl vykreslit Saddáma Husajna jako protivníka Spojených států, který způsobil katastrofy ze dne 11. září. Administrativa George Bushe prosadila své volební cíle a z Iráku se stala „ukázka“, na které bylo zrealizováno nové pojetí použití moci a síly. Prezident Bush ustavičně pracoval proti mezinárodnímu úsilí směřujícímu ke snížení riziku hrozby vážného nebezpečí, které ohrožuje náš okolní svět. Od podzimu roku 2002 jsme si mohli všimnout, že celý svět začal být mírně nervózní z toho, jak se Spojené státy prezentují. Znepokojení se začalo projevovat poté, co Američané zveřejnili svůj úmysl zaútočit na Irák. *„Podle prosincových průzkumů veřejného mínění provedených v zahraničí souhlasilo s válečnými plány Washingtonu pouhých deset procent neamerické veřejnosti. Už na začátku roku 2003 výzkumy mínění odhalily, do jaké míry je svět znepokojen politikou Spojených států a nakolik stoupla nedůvěra v čelní politické představitele.“*²⁴ Svět musel přehlížet pohrdání a potlačování ze strany USA po tom, co byl ze strany Spojených států uklidňován uplatňujícími demokratickými zásadami a zájmem o lidská práva. Přestože Bushova politika je nebo byla nezvyklá oproti jeho předchůdcům a vůbec oproti tradiční politice USA, má politický program, jaký Bush prosazuje, na co navazovat. Z dějin si můžeme připomenout události, které nebyly zrovna ideálním příkladem pro dnešní svět. Političtí vůdci používali často násilí a výhrůžky, přestože riskovali katastrofu, dnes je v sázce ještě víc. Výběr mezi mocí a přežitím je dnes osudný. Vůdce má podle potřeby měnit pravidla „hry“. Když se armádě okupující Irák nepodařilo najít zbraně hromadného ničení, které fungovaly jako impuls k zahájení invaze, reagovala na to americká administrativa způsobem, že stejně vědí, že tyto prostředky Irák vlastní. Je to nazýváno „preventivní válkou“, jakési ospravedlnění další vojenské operace Washingtonu proti státu, který vlastní větší počet smrtících zbraní. Přepracovaná verze konceptu říká, že *„administrativa má povinnost zakročit proti*

²⁴ CHOMSKY, N., Hegemonie nebo přežití, Praha 2006, s.13.

*jakémukoliv nepřátelskému režimu, který má záměr a prostředky na výrobu ZNH“.*²⁵

Vlastně každá země má potenciál začít vyrábět zbraně hromadného ničení, úmysl se najde vždycky. Tak tedy podle výroků ozývajících se z Washingtonu mu dává příležitost zaútočit, kdykoliv se mu zachce.²⁶

V roce 2002 nastal čas odhalit nová pravidla preventivní války. Prezident neustále varoval, jaké nebezpečí pro Spojené státy a své sousedy Saddám představoval a spojoval Saddámovo jméno s teroristickými útoky z 11. září. Jejich stále se opakující varování opravdu zapůsobilo a dokázalo přetáhnout obyvatele USA na jejich stranu, kteří si také myslí, že Saddám je opravdová hrozba pro Spojené státy. Ve stejném roce se tedy pro Američany stala noční můrou tentokrát válka v Iráku. Jediné, čeho dosáhly Spojené státy invazí do Iráku, bylo paradoxně posílení Al Kajdy. Nebylo bráno v potaz, že spolupráce mezi Saddámem a Usámou bin Ládinem nebyla dostatečně prokázána. S určitostí nebyl kladen moc velký důraz na to, že zahájí-li Američané invazi do Iráku, je v sázce hrozba šíření zbraní hromadného ničení do celého světa a zvýšená agrese teroristů proti USA a jejich spojencům.²⁷ V důležitém momentě, kdy ještě nebylo zcela jisté, zda USA vstoupí do války s Irákem, bylo však zřejmé, že následky budou kruté a tento konflikt by mohl přerůst ve střet zbraní hromadného ničení a teror. Ovšem USA za vidinou posílení domácí pozice, zisku kontroly nad Irákem a potvrzení pravidel preventivní války, považovala za zcela nepodstatné.

George Bush prohlásil, že má myšlenky ovládnout svět silou a že věří, že může smést kohokoli, kdo jim stojí v cestě. George Bush, Dick Cheney, Donald Rumsfeld a další byli oddáni „imperiólním ambicím“, jejichž cíl popsal John Ikenberry v zářijovém/říjnovém vydání *Foreign Affairs* (2002) takto: „Unipolární svět, v němž Spojené státy nemají rovného konkurenta a v němž žádný stát nebo koalice by je nemohl vyzvat k boji o pozici globálního vůdce, protektora a vymahače“.²⁸ Ještě předtím než vláda začala zbrojit proti Iráku, existovalo zde mnoho varování, že by to mohlo vést k rozšíření zbraní hromadného ničení, pomsty, teroru či zastrašení. Z dějin

²⁵ CHOMSKY, s. 25.

²⁶ <http://fpc.state.gov/documents/organization/19202.pdf>, s. 5.

²⁷ <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021120b.htm>

²⁸ CHOMSKY, N., *Intervence*, Praha 2008, s. 29.

válečnictví je zřejmé, že jen velmi málo se dá předpovědět. Svět děsila Bushova administrativa, která sledovala v Iráku „imperiální ambice“ a stavěla Spojené státy do pozice mezinárodního vyvrhele. Záměrem současné politiky Spojených států je prosadit se vojenskou silou, nejsilnější na světě, které nelze vzdorovat. Není dnes možná významnějších otázek než otázka správnosti užití síly, zdůrazněná všemi krvavými scénami utrpení z Iráku. Spojené státy porušily dohodu, která byla schválena po hrůzách za druhé světové války, jež ve světových záležitostech postavila použití síly mimo zákon. OSN opět donutila se s tímto problémem a porušením vypořádat, zvláště teď, když je použití síly ospravedlňováno. Tato debata probíhala v zákulisí zhoršující se situace v Iráku. Ve svém projevu v červnu roku 2005 prezident Bush tvrdil, že invaze do Iráku byla podniknuta jako součást „globální války proti teroru“, kterou vedou Spojené státy, naopak ale invaze hrozbu teroru zvýšila. Dezinformace, utajované záměry a polopravdy charakterizovaly oficiální prohlášení o amerických válečných motivech v Iráku od samého začátku. Odhalení o spěchu do války v Iráku vystupovaly o to důrazněji uprostřed chaosu, který pustošil zemi a je hrozbou pro region a dokonce i pro celý svět. Spojené státy a Spojené království si v roce 2002 přidružovaly právo napadnout Irák, protože vyráběla zbraně hromadného ničení.²⁹ To byla „jediná otázka“, jak neustále zdůrazňoval Bush, Tony Blair a přidružené země. Bush získal souhlas Kongresu k použití síly právě kvůli tomuto důvodu. Krátce po invazi dostali odpověď na tuto „jedinou otázku“ : Vláda a mediální systém vytvořily nové záminky a ospravedlnění vyrazit do války. Zbraně hromadného ničení neexistovaly. Bush a Blair začali svou válku na konci srpna 2002, nikoli v březnu 2003, jak mnozí věřili.³⁰

1.6 Americká hegemonie a globální bezpečnost

Americká globální převaha nejspíš v jistém momentě padne. Je jen otázkou, jestli později, než si někteří přejí nebo dříve, než si myslí většina Američanů. *„Moc Spojených států je tak velká, že umožňuje přežít chyby. Přežití ve velmocenské*

²⁹ <http://www.mideastweb.org/wmd.pdf>, s. 5.

³⁰ CHOMSKY, Intervence, s. 102, 120.

*pozici pak dává šanci chyby napravit.*³¹ Podstatu celosvětové nadvlády USA přinesly události, ke kterým došlo bezprostředně po válce. V poválečném světě došlo k několika zlomovým událostem či rozvíjením nových trendů, které jsou původem největších obav. Spojené státy válka nesmírně posílila. Nyní vládne, na rozdíl od dob minulých, kdy využívala jen vojenských a diplomatických prostředků. Představy o cílech této strategie ale velmi kolísají, ve vztahu k Číně a Rusku obzvlášť. Vůči Evropě taktéž od kosovského konfliktu a od dob zavedení eura, jakožto evropské společné měny.

Výjimečné postavení USA v globální hierarchii se dnes obecně uznává. Původní údiv nebo dokonce odpor vůči výslovnému zdůrazňování americké hegemonické role přenechaly prostor rezignovanějším státům. Dokonce i Rusové, kteří se z nostalgických důvodů nejvíce zdráhali uznat rozsah americké moci a vlivu, již přijali fakt, že po určitou dobu zůstanou Spojené státy rozhodujícím hráčem ve světových záležitostech. Po teroristickém útoku na Spojené státy 11. září 2001 získali Britové pod vedením premiéra Tonyho Blaira hlavní slovo ve Washingtonu díky tomu, že okamžitě vzali za své americké vyhlášení války proti globálnímu terorismu. Většina světa následovala jejich příkladu, včetně zemí, které byly již dříve vystaveny teroristickým útokům, aniž by se dočkaly projevů soucitu ze strany USA.

Dnešnímu světu se nemusí líbit americká nadvláda, může jí nedůvěřovat, nesnášet ji, někdy se proti ní i ohradit. Ale z praktických důvodů nemůže jít přímo proti ní. V posledním desetiletí jsme byli svědky příležitostných pokusů o vytvoření takové opozice, ale výsledek není žádný. V posledním roce Evropané, především Francie, sebevědomě prohlašovali, že Evropa brzy získá schopnost autonomně zajišťovat globální bezpečnost. Americká globální převaha v určitém okamžiku padne, nejspíš později, než si někteří přejí, a dříve, než předpokládá většina Američanů. Klíčová otázka zní, co ji nahradí? Náhlý konec americké hegemonie by nepochybně uvrhl svět do globálního chaosu. Případný konec americké hegemonie by rozhodně neznamenal obnovení mnohostrannosti mezi dobře známými hlavními mocnostmi, jež vládly světu poslední dvě století.³²

³¹ KREJČÍ, O., *Zahraniční politika USA*, Praha 2009, s. 400.

³² BRZEZINSKI, *Volba*, s. 13.

Období celosvětové americké dominance nepotrvá věčně. Číně ani Rusku se samozřejmě nelíbí a nechtějí akceptovat Spojené státy jako hegemonickou velmoc. Skupina politiků v USA si není dostatečně vědoma nastávajícího oslabení americké nadvlády. Veřejné mínění USA stále považuje za samozřejmé, že Spojené státy jsou jedinou velmocí a dominance na celém světě je považována jako samozřejmost. Pro Američany by mohlo být velmi nepříjemné se s těmito přednostmi loučit. Další průběh světových událostí bude rozhodujícím způsobem ovlivněn představou Američanů o vlastní roli ve světě. Současná hlavní moc Američanů je vidět nejen v ekonomické, vojenské a politické sféře. Každý den můžeme vnímat všudypřítomnost Ameriky. Děsí nás představa, že globální programy zábavního průmyslu vysílané den co den přes satelit do všech pěti světadílů postupně udusí kultury jednotlivých států a kulturní identitu vůbec.³³

1.7 „Nové“ hrozby

Zásadní hrozbou pro celý svět a v neposlední řadě i pro Spojené státy se stal stále více alarmující politický chaos, který by mohl skončit naprostým globálním zmatkem a terorismus je jeden z nejrůznějších projevů tohoto stavu a jedno z největších nebezpečí může být šíření zbraní hromadného ničení. Jedině stálé řešení globální situace a promyšlená strategie, která by se dokázala postavit globálním problémům, by mohlo snížit americkou zranitelnost. Americká globální moc je řešením tohoto stavu, nemůže se však stát jejím osudem.

Boj s terorem, o němž asi můžeme bohužel tvrdit, že asi jen tak neskončí, se nestal předmětem k diskusi a řešení až po útocích z 11. září. Ti, co se pohybují na politickém poli a všichni ti, kteří se zajímají a v politice nějakým způsobem fungují a ve vládě obzvlášť, museli tušit, že tato hrozba existuje a může vyjít na povrch. Už v roce 1993 se málem povedlo vyhodit do vzduchu Světové obchodní centrum, ale naštěstí se tento záměr podařil včas odhalit. Stála za tím údajně skupina, která stojí za útoky z 11. září. Teroristické útoky z 11. září tedy nemohly být takovým překvapením. Dokonce se zcela veřejně diskutovalo o možných teroristických

³³ SCHMIDT, s. 50.

útocích.³⁴ Mnozí Evropané se domnívali, že hrozba představovaná Saddámem Husajnem je pro Spojené státy snesitelnější než riziko spojené s jeho odtraněním. Američané, kteří jsou silnější, vyvinuli nižší práh tolerance k Saddámovi a jeho zbraním hromadného ničení, obzvláště po 11. září. Obě hodnocení jsou rozumná, vezmeme-li v úvahu rozdílné postavení silné Ameriky a slabší Evropy.³⁵

„Vláda současného prezidenta (Bushe) je bigotní, patologická a zatvrzelá. Má tendenci vidět věci pouze černobíle. Právě Bushova vláda může za to, že velká část arabské populace považuje Spojené státy za největší zlo současného světa.“³⁶

Dnešní bezpečnost Spojených států souvisí s globální bezpečností a při boji proti terorismu potřebuje Amerika podporu celého světa. Terorismus jako určitý druh boje používají konkrétní lidé a organizace, aby dosáhli určených cílů, proto zpravidla za každým teroristickým útokem stojí politický problém. Útoky mají přinést politický efekt, účinek zastrašení a jsou zaměřovány na významné budovy, osoby, civilní obyvatelstvo se záměrem brutálního a naprosto nemorálního útoku. Chceme-li zápasit s terorismem, je potřeba se nejspíš více zajímat o politické motivy, které byly podnětem pro útok a docílit toho, abychom na ně dokázali reagovat a ne jen organizovat vojenská tažení a zbrojit. Přestože je ve Spojených státech terorismus neznámá věc, jinde novinkou není. Od poloviny devatenáctého století do počátku první světové války docházelo v Evropě či Rusku k teroristickým činům v podobě atentátů, odpalování budov, násilných útoků nebo dokonce atentátu na rakousko-uherského následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu.

Teroristé samotní se bezesporu napravit nedají, ale podmínky, z nichž terorismus vychází, změnit lze. Je důležité teroristy odstranit, teroristy žijící ve vlastním světě pravdy a spravedlnosti, kteří mají za své, že násilí je důvod existence. Dá-li se vůbec vyhrát válka proti terorismu, měli bychom prosazovat takové politické rozhodnutí, které by stěžovalo vznik vhodného „ráje“ teroristů. Nebyl by to ústupek terorismu, nýbrž část strategie, která by mohla zafungovat a snížit riziko teroristických útoků. Také můžeme spoléhat na to, že teroristickým organizacím se nebude dařit získávat do svého podsvětí nové lidi nebo v dalším případě na to, že jim dojdou finanční

³⁴ CHOMSKY, Hegemonie, s. 265.

³⁵ KAGAN, R., Paradise and Power: America and Europe in the New World Order, London 2003, s. 31.

³⁶ CHOMSKY, Hegemonie, s. 267.

zdroje. Pouze ze zpětné vazby zjistíme, zda jsme v tomto boji vyhráli, či byli pokořeni. Celosvětová podpora Spojených států po útocích z 11. září nevyjadřovala souhlas s americkým postojem vůči terorismu, nýbrž skutečný soucit a loajalitu. Výklad této společenské hrozby ze strany Američanů byl pro mnohé čím dál více cizí, proto několik měsíců po 11. září globální podpora téměř zanikla. Narůstalo tak riziko, že Spojené státy budou izolovanější ve snaze vyrovnávat se s těmito problémy samy. Zbraně hromadného ničení začínají být mnohem lépe dosažitelné i podsvětním organizacím, proto se hrozba může stále zvyšovat. Terorismus a zbraně hromadného ničení dohromady vyvolávají děsivé představy.³⁷

Na začátku května tohoto roku mohl prohlásit americký prezident Barack Obama, že se podařilo zadržet a zabít nejhledanějšího teroristu naší planety Usámu bin Ládina. Jeho smrt se může stát důležitým milníkem v boji proti terorismu, ale stejně tak nemusí, a rozhodně to nevyřeší všechny naše současné problémy. Je otázkou, zda bychom to vůbec měli pokládat za historický milník, zvláště teď, kdy se svět ocitá ve vážné sociálně-ekonomické krizi a čelí dalším vážným problémům a podobně. Jeho likvidace byla důležitá, ale jistě neznamena konec války s terorismem. Naopak to může zvýšit teroristickou aktivitu ze strany Al Kajdy. Pro Spojené státy je dopadení bin Ládina určitou symbolikou po desetiletém válčení s terorismem.

1.8 Americká protiraketová obrana v Evropě

Pravý smysl amerického systému protiraketové obrany se váže na jeho lokalizaci. Nejvhodnějším místem k sestřelení íránských raket je podle USA východní část EU. Ptáme se na otázku, proč zrovna Česká republika a Polsko, když vůbec není jisté, jestli vůbec Írán vlastní nebo v nejbližší době bude vlastnit rakety, které by mohly udeřit na Evropu. Írán by ani nemusel chtít je proti Evropě použít. V roce 2008 došlo k dohodě, že v Izraeli umístí Američané radar, který bude k dispozici oběma zemím. Jedná se o stejný radar, který by Američané rádi umístili i u nás v České republice. Není pochyb o tom, že radarová základna USA na území Izraele má sloužit k zastavení íránských raket. Aby měl radar smysl, je důležité, aby byl umístěn v co

³⁷ LEVI, M., WALL, D., Technologies, Security, and Privacy in the Post-9/11 European Information Society, in: Journal of Law and Society, Vol. 31, Jun 2004, No. 2, s. 195.

nejbližší vzdálenosti od místa, od kterého budou rakety odpáleny. Evropa dělí od Íránu značná vzdálenost, proč tedy umístit radar zrovna u nás? *„Dohoda o umístění amerického radiolokačního systému na českém území byla podepsána v Praze 8. července 2008. Polsko se z jednání do určité míry snažilo vytlouct kapitál, ale 18. srpna 2009, tedy deset dnů po zahájení rusko- gruzínských bojů v Jižní Osetii, se s USA dohodlo. Podle podepsané dohody má být v Polsku umístěno kromě 10 protiraket systému protiraketové obrany USA také 96 protiletadlových střel.“*³⁸ Američtí představitelé poukazují na to, že systém protiraketové obrany ve východní Evropě není namířen proti Rusku. Vysvětlují to tím, že v Rusku je rozmístěno několik set protiraketových hlavic, kdyžto v Polsku se jich plánuje rozmístit jen deset. Když USA s rozmisťováním začnou, může jít o proces dlouhodobý. Američané v čele s Pentagonem se nechali slyšet, že chtějí ve východní Evropě vybudovat třetí oblast protiraketové obrany. Můžeme říci, že snaha o umístění v Evropě protiraketového systému USA se děje proti vůli velké části světového veřejného mínění. Americké ministerstvo zahraničí a Pentagon se snaží všechny ubezpečit, že systém protiraketové obrany v Evropě by nebyl namířen proti Rusku. Úmysl rozmístit u nás v Evropě protiraketovou americkou obranu překračuje protiruský rámec, jelikož kontroluje také cíl, přirozeně se vztahující k americké evropské politice. Američanům je jasné, že za studené války cítila Evropa potřebu americké ochrany, byla tedy ke Spojeným státům úzce připoutána. USA bránily své spojence v západní Evropě před sovětskou hrozbou, takové období srovnání se SSSR. V západní Evropě nemá skoro nikdo strach z raketové jaderné hrozby pocházející z Ruska. Je otázkou, zda se Američané nepokouší Evropany dostat do situace, ve které by cítili potřebu chránit od Američanů před hrozbami v Íránu, který usiluje o získání a zajištění si jaderných zbraní. Je zde ještě možnost, že se prezidentu Obamovi podaří vyřešit tento problém s protiraketovým systémem v Evropě.³⁹

³⁸ PRIMAKOV, J., Svět bez Ruska?, Praha 2010, s. 130.

³⁹ KHOL, R., Protiraketová obrana, Praha 2004, s. 82.

2 Administrativa George Bushe staršího a George Bushe mladšího

Bushovo vítězství v prezidentských volbách v USA v roce 1988 reprezentovalo domácí legitimizaci politiky jeho předchůdce Ronalda Reagana, na které se Bush st. podílel a hlásil ji v průběhu své volební kampaně. George Bush st. se v mnoha ohledech pokoušel pokračovat v Reaganově politice, ale s přibývajícími měsíci v úřadě se ukázalo, že žádný nový Ronald Reagan není. Pro Bushe st. byla typická jeho uvážlivost a opatrnost. Na druhou stranu se mu ale za jeho působení podařilo navázat řadu přátelství s politickými špičkami. Za pouhé dva roky v prezidentském křesle například navštívil dvacet devět zemí, což je podobný počet, jaký navštívil Reagan za osm let. Administrativa George Bushe st. a její zahraničně politické působení se bezpochyby zapsalo do historie. Důvodem nebyla její nevšední výkonnost, předvídavost či flexibilita, ale fakt, že přihlížela a usměrňovala zhroucení jednoho z aktérů více než čtyřicet let fungujícího bipolárního uspořádání světa. V důsledku těchto historických událostí se George Bush st. dostal do pozice, kdy byl svými kritiky označován jako zahraničněpolitický prezident, který zanedbává domácí, především ekonomické problémy. Těžko však Bushe st. podezřívát z nějaké mimořádné záliby v zahraniční politice. Možnost větší orientace na domácí ekonomické potíže a s tím do jisté míry související debatu o návratu k tradičnímu americkému izolacionismu rychle odsunula do pozadí další událost, jíž byla krize v Perském zálivu.⁴⁰

Nástup George Bushe st. do funkce prezidenta Spojených států amerických předcházela v prosinci 1988 prohlášení Michaila Gorbačova na půdě OSN. V nich proklamoval, „...nová realita mění svět...“, „...užívání či hrozba síly již dále nemůže být nástrojem zahraniční politiky...“. Tato vstřícná slova však byla novou administrativou George Bushe brána se značnou rezervou. Ministr zahraničí James Baker a poradce pro otázky národní obrany Brent Scowcroft považovali Gorbačova především za schopného manipulátora světovým veřejným míněním.⁴¹

⁴⁰ KREJČÍ, Zahraniční politika USA, s. 278.

⁴¹ SUCHÝ, s. 9.

Jediný rok po nástupu George Bushe st. do funkce prezidenta Spojených států amerických se Evropa nacházela ve zcela jiné bezpečnostně-politické situaci, než jak tomu bylo po dobu čtyřiceti let. Tato náhlá a nikým neočekávaná změna přinesla rovněž nové otázky a výzvy pro zaběhnutá schémata evropského bezpečnostně-politického systému, především pak otázku budoucnosti.

„Bushova zahraniční politika jen málokdy mohla sledovat nějakou dlouhodobější strategii. Rychle se měnící svět počátku 90. let k tomu ani nedával příležitost a tak byla většina rozhodnutí přijímána k věci pro konkrétní situaci v konkrétním čase. Prezidentova rozhodnutí řídily spíše zásady a principy než strategie a doktríny.“⁴²

Většina období vlády prezidenta George Bushe ml. byla ve znamení jednoznačného důrazu na unilateralismus. Ten byl svázán s opojením z vítězství ve studené válce. Již během vlády prezidenta Clintona tlak konzervativců postupně sílil a úspěšně posunul nálady jak u americké veřejnosti, tak i v americké elitě. Na konci devadesátých let minulého století se ve Spojených státech zrodil nový konsenzus, týkající se globální politiky USA. Po vyhrané studené válce v obou hlavních politických stranách převládlo přesvědčení, že hegemonické postavení USA vyžaduje provádět solitérní politiku, která nebere ohled na právo a spojence.⁴³ Administrativa G. Bushe ml. začala prosazovat vlastní záměry bez mezinárodní konzultace. Razantní nástup Spojených států k protisaddámovskému tažení přidal poslední kapku, kterou přetekl pohár evropské trpělivosti. George Bush ml. se po jistém váhání sice nechal přemluvit svým ministrem zahraničí Colinem Powellem a britským premiérem Blairm a předložil tak otázku ke zhodnocení Radě bezpečnosti, dal však zároveň najevo, že Saddáma sesadí v jakémkoli případě, ať už kolektivní rozhodování v OSN dopadne jakkoliv.⁴⁴ Útok na New York a Washington z 11. září způsobil provedení výrazných úprav v koncepci americké zahraniční politiky.

Američtí občané byli i v uplynulých desetiletích často terči různých teroristických činů. Nově zvolený přístup ze strany Spojených států se týkal zejména charakteru vedení boje s terorismem. Dosavadní postup vlád byl totiž vždy výsadně reaktivní. Jakákoli

⁴² Tamtéž, s. 29.

⁴³ KREJČÍ, Zahraniční politika USA, s. 291.

⁴⁴ BARŠA, s. 133.

americká politická i vojenská odvetná opatření následovala až po provedení ataku teroristy. Bush, který označil protiteroristickou kampaň za hlavní úsilí administrativy, dal jednoznačně najevo, že zmíněné reaktivní jednání je minulostí. Důsledkem útoku na Spojené státy rovněž nebude provedení jednorázové odvety proti bin Ládinovi či jeho teroristické organizaci. Snahou bude kontinuálně sledovat jednotlivé teroristické organizace, které ani nemusely na útoku participovat a v příhodné chvíli je co nejefektivněji eliminovat. Významnou součástí nové koncepce bylo poměrně razantní jednání se státy podezřelými z poskytování podpory jednotlivým teroristickým organizacím či jejím představitelům. Právě tato snaha může v dlouhodobé perspektivě znamenat element, který bude ovlivňovat intenzitu boje administrativy s terorismem, neboť počet režimů poskytujících těmto skupinám pomoc je poměrně vysoký. Je ovšem nutné poznamenat, že očekávaný efekt může být i opačný. Vystoupení proti konkrétnímu státu či jeho představitelům, popřípadě užití prostředky mohou zapříčinit ochlazení vztahů mezi USA a spojenci z NATO či dalšími partnery z široké mezinárodní protiteroristické koalice, o jejíž zformování v současné době Spojené státy usilují. Je zřejmé, že podobnou odezvu by vyvolalo zrušení vládního nařízení ze 70. let, zakazujícího odstraňování zahraničních politických představitelů provedením atentátu.⁴⁵

Snaha vytvořit koalici proti terorismu nese jistou podobnost s kroky George Bushe staršího po anexi Kuvajtu Irákem v roce 1990. Vedle nejbližších amerických spojenců, členských zemí NATO, došlo až k překvapivě vstřícné reakci Ruska týkající se spolupráce v této oblasti a využití zkušeností, které SSSR získal během invaze do Afghánistánu. Přestože ruský ministr obrany Sergej Ivanov nejprve jednoznačně vyloučil možnost vstupu jednotek NATO na území bývalých sovětských republik, prezident Putin nabídl poskytnutí ruského vzdušného prostoru k pátracím a záchranným akcím. Středoasijské republiky po jednáních s Putinem navíc nevyloučily možnost poskytnutí svých vojenských letišť k dispozici USA.

Činnost koalice velmi významně poznamená chování arabských států. Jejich jednání může být ovlivněno několika nezanedbatelnými faktory. Rozhodnutí představitelů těchto zemí participovat na práci koalice může vyvolat negativní odezvu

⁴⁵ EICHENBERG, R., STOLL R., LEBO M., War President: The Approval Ratings of George W. Bush, in: The Journal of Conflict Resolution, Vol. 50, Dec. 2006, No. 6, s. 789.

obyvatelstva, jehož následná radikalizace by mohla způsobit vznik potenciálu znamenajícího značnou hrozbu pro jejich vlastní režimy. Neochota podpořit koalici pro tyto státy znamená další ohrožení, zejména existují-li vazby na různé teroristické organizace. Takové režimy se mohou stát cílem některé z kampaní, které USA unilaterálně nebo ve spolupráci se spojenci uskuteční. Úspěch odvetných akcí vedených USA závisí také na množství zemí, které se jich budou účastnit. Proto činnost koalice zcela logicky získává především rozměr podpory snahám USA o boj s terorismem, a to podpory verbální i praktické, znamenající schválení učiněných kroků či poskytnutí vzdušného prostoru, logistického zázemí nebo jiné pomoci.

Způsob boje proti terorismu, pro který se Bushova administrativa v reakci na úder proti USA rozhodla, předpokládala dlouhodobé uplatňování kombinace diplomatických, vojenských i zpravodajských prostředků. Jejich nasazení mohlo vyvolat opětovné útoky teroristických skupin z bin Ládinovy organizace Al Kajda i jiných. Velkou výzvou proto zůstává také maximální možné zajištění bezpečnosti na samotném území USA i území evropských spojenců, kde se teroristé rovněž organizují a na nichž by mohli také udeřit. Jedním z efektivních kroků je zmrazení aktiv podezřelých islamistických teroristických skupin a osob, které začaly USA provádět.⁴⁶

⁴⁶ <http://revuepolitika.cz/clanky/1125/komentar-boj-proti-terorismu-nova-priorita-bushovy-administrativy>

3 Nástup Baracka Obamy

Před třemi lety se Barack Obama stal 44. prezidentem USA. Přístup Obamovy administrativy k vládnutí nebyl asi takový, jaký mnozí očekávali. Její vlak vykolejil a následky jsou nepříjemné. Přístup Obamova týmu ke kampani byl jedinečný, ale jeho přístup k vládnutí nenaplnil předsevzetí. Velká část na nějakou dobu uvěřila, že se americké pole znovu posune. Žádné rapidní změny jsme se však nedočkali. Dopustil se dvou ne zcela banálních chyb. Paul Krugman z *New York Times* a Charles Cook z *National Journal* poukazují na to, že administrativa opomenula největší problém, kterým byl hněv a frustraci lidí v souvislosti s ekonomickou recesí a nejistotou zaměstnání. Namísto toho se Obamův tým v prvním roce vládnutí věnoval velkým politickým bojům a zavazoval se, tedy alespoň do chvíle oznámení výsledků doplňovacích voleb, pokračovat v ještě okázalejších tématech i letos (imigrační reforma, legislativa v oblasti boje s globálním oteplováním, zrušení politiky vylučování homosexuálů ze služby v americké armádě, podpora zákona umožňujícího zastupování zaměstnanců odbory na základě podpisů většiny z nich ap.).

Druhou chybou současné administrativy byl tlak na byznys a detailní pozornost věnovaná reformě zdravotnictví na úkor širší koncentrace na ekonomiku. Úsilí na udržení šedesáti hlasů pro zdravotnickou reformu, zahrnující měsíce strávené nadbíháním dvěma senátorům, odsunulo na druhou kolej oblast, na níž se vždy zaměřoval i Bill Clinton, a to na ekonomiku. V případě zdravotnické reformy mělo být cílem Obamovy administrativy získat pouze prostou většinu, jíž měl k dispozici již v srpnu loňského roku. K čemu Obamovy chyby vedou? Žádný jiný prezident za posledních padesát let nezaznamenal tak prudký pokles popularity jako on (jeho oblíbenost poklesla o více než 20 %). Zároveň žádnému prezidentovi nikdy v historii nestoupily preference oblíbenosti ani o procento mezi prvním výročím začátkem funkčního období a prvními volbami (které byly v listopadu loňského roku). Proto se nabízí otázka, zda se administrativa ještě může vrátit na správnou cestu. Nezdá se, že během prvního roku v úřadu vyvolává také hlubší otázky o úspěchu moderního prezidentství. Jsou všichni dnešní američtí prezidenti odsouzeni k neúspěchu? Je jejich úspěch z definice prchavý? Víme, že v důsledku neustálých volebních klání přetrvává v americké politice již od občanské války jedno základní pravidlo: prezidentova politická strana ve volbách vždy oslabuje. S výjimkou let 1998 a 2002

ztrácí strana u moci v průměru 25-27 křesel ve Sněmovně reprezentantů a čtyři křesla v Senátu. A pokud strana vládne exekutivě i Kongresu, je pravděpodobné, že ztratí více křesel, zvláště pokud se zhorší hospodářské podmínky. Pro všechny, kteří se zajímají o Evropskou unii, budoucnost NATO, vztahy s Ruskem, budoucí dohody o zbrojení či jednání o energetice a životním prostředí, je orientace současné administrativy na domácí témata šokem. Stačí Obama a jeho lidé na výzvu, kterou tento obrat představuje, zvláště když se historické i institucionální síly staví proti nim?⁴⁷

Úspěšná cesta současného prezidenta Baracka Obamy otevřela na půdě americké politiky novou kapitolu. Jeho úspěšná kampaň zachvátila celé Spojené státy. Prezident Barack Obama, první afroamerický prezident, který se narodil před necelými padesáti lety na Havajských ostrovech v hlavním městě Honolulu, se od předešlých prezidentů, kteří zastávali ve Spojených státech stejnou funkci, liší. Jeho politická kariéra začala v roce 1996, kdy byl zvolen do Senátu státu Illinois. Obama chtěl ale mířit na vyšší příčky, což se mu ale v roce 2000 při volbách do Sněmovny reprezentantů nepodařilo. Rok 2004 byl už pro Obamu úspěšnější a stal se tak senátorem ve státě Illinois. Nutno podotknout, také jediným Afroameričanem v tamním složení Senátu. V roce 2007 se zapsal na seznam demokratických kandidátů na prezidentskou listinu, aby si zajistil nominaci své strany pro volební klání o prezidentské křeslo. V cestě o Bílý dům mu stála hlavně Hillary Clintonová a senátor John McCain. Svým přirozeným řečnickým projevem, vybroušeným jazykem, výřečností, schopností podchytit nadšení mladých voličů, byl Obama horkým kandidátem na post amerického prezidenta. Při kampani se zaměřil více na dvě témata, a to na otázku národních záležitostí a na to, aby Američané bez ohledu na rozdíly jednali pro společné dobro.

„Není liberální Amerika a konzervativní Amerika – jsou jen Spojené státy americké,“ prohlásil Obama ve svém projevu na demokratickém národním sjezdu v roce 2004. *„Není černá Amerika a bílá Amerika a latinská Amerika a asijská Amerika; jsou jen*

⁴⁷ <http://revuepolitika.cz/clanky/1241/obama-jednou-a-dost>

*Spojené státy americké. ... Jsme jeden národ, všichni přísaháme věrnost naším hvězdám a pruhům, všichni bráníme Spojené státy americké.*⁴⁸

O Obamovi se říkalo, že je nový typ politika, který by mohl porazit překážky mezi černým a bílým obyvatelstvem a smazat tak u Američanů rasové předsudky. Měl svůj výklad na to, jak dokáže oslovit i bílé voliče. Jeho popularita stále rostla. Barack Obama se musel vypořádávat s finanční krizí, která ho tížila, když nastupoval do úřadu a která mu také pomohla stát se prezidentem Spojených států. Jeho politika se měla soustředit na vylepšení zdravotnické reformy, financování středních a chudších vrstev obyvatelstva, na rozdíl od těch bohatších, které by měli platit vyšší daně. Kritizoval válku v Iráku už od jeho projevu z roku 2002. Snažil se vydobýt lepší péči a podmínky pro válečné veterány. Pokud mluvíme o lidských právech, je současný prezident více svobodomyšlný než jeho předchůdce. Čekalo se od Baracka Obamy, že bude vřelejší, co se týká zahraniční politiky. Některým evropským státům se zamlouvalo, že chce začlenit NATO pro posílení v Afghánistánu a stažení vojáků z Iráku.

Barack Obama jistě ztělesňoval naději a impuls pro mnohé Američany a celé Spojené státy a podařilo se mu kolem sebe vytvořit neočekávaný pozitivní mediální ohlas. Kampaň, která probíhala v roce 2008, v době, kdy se konaly vnitrostranické volby prezidentských kandidátů, byla historická hned v několika ohledech. To, že se vážně ucházeli o prezidentské křeslo najednou afroameričan a žena, se stalo nevídaným. Barack Obama a ostatních sedm uchazečů se připravovalo na prezidentské volby. Průzkumy veřejného mínění řadily Obamu na druhé místo, vedení si vytrvale držela newyorská senátorka Hillary Clintonová. Přesto Obama zvyšoval svůj tlak, přidával body do svého volebního programu, získával na svoji stranu mnoho nadšených stoupenců, hlavně z řad mladých lidí a podařilo se mu vytvořit pro svou kampaň finanční sbírku pomocí internetu. Obama musel přijít na to, jak potlačit dobře fungující mašinu Hillary Clintonové, která měla výhodu díky jejímu známému jménu a díky podpoře z řad významných představitelů Demokratické strany. Tým kolem Baracka Obamy vymyslel návod na to, jak tyto přednosti Hillary snížit a utlumit. Plány se stále více naplňovaly a úplného splnění dosáhly při prvním

⁴⁸ http://czech.prague.usembassy.gov/prezident_barack_obama.html

nominačním sjezdu v zimě v Iowě, kde Barack Obama překvapivě porazil svoji rivalku Hillary Clintonovou. Začínal tedy významně ohrožovat její pozici na předním místě. Záměry v táboře Baracka Obamy se naplnily znovu, tentokrát ve velmi důležitém souboji v únoru, kdy se konaly volby ve dvaceti dvou státech najednou. Souboj Obama- Clintonová, skončil nerozhodně. Obama se urychleně zaměřil na malé státy na západě a na jihu Spojených států a přineslo to své ovoce, jelikož v následujících volbách vyhrál v deseti soubojích po sobě, ve kterých získal tolik počtů hlasů, které už jen těžko mohla Hillary Clintonová dohonit.

„Tyto volby patřily k nejnapínavějším v historii prezidentských voleb USA. Kdyby vyhrál McCain - jednalo by se o nejstaršího prezidenta, který se stal poprvé prezidentem. V případě vítězství Obamy by šlo o mnohem památnější okamžik, poprvé v historii americké demokracie by se stal prezidentem USA afroameričan. Barack Obama patří k nejmladším prezidentům USA. Je také prvním prezidentem, který dospěl v 80. letech, což samo o sobě mohlo předznamenávat změnu. Atmosféra, v níž vyrostl, byla výrazně odlišná od sociálně bouřlivých 60. let, která utvářela světový názor starších příslušníků této generace.“⁴⁹

Dne 20. ledna složil Barack Obama přísahu jako nastupující prezident USA před sídlem Kongresu a tím se stal oficiálně 44. prezidentem USA. Ve Spojených státech nyní začíná prezidentská kampaň, ve které by měl Barack Obama ospravedlnit, že změna, která měla přijít po jeho vítězství o post prezidentského křesla, nebyla jen prázdná slova. Otázka zní, zda si prezident Obama pouze vytváří předvolební mlhu pro váhavé voliče nebo má opravdu v plánu podílet se na změně na zahraničněpolitické půdě.

„V tomto funkčním období již Obama žádným Lutherem Kingem se státnickou mocí nebude. Stále má však ještě možnost ukázat, že je prezidentem, jenž svojí zahraniční politikou napraví alespoň něco z toho, co pokazili jeho předchůdci i on sám... a třeba položí základ, na který bude moci po roce 2012 navázat.“⁵⁰

⁴⁹ http://czech.prague.usembassy.gov/prezident_barack_obama.html

⁵⁰ <http://www.denikreferendum.cz/clanek/10632-muze-se-politika-usa-na-blizkem-vychode-jeste-zmenit>

4 Závěr

Jak jsem stručně nastínila v úvodu, tato práce se zabývala novou fází transatlantické spolupráce mezi USA a EU. Měla zejména poukázat na rozdíly mezi předpoklady a realitou v evropsko-amerických vztazích zasazených do rámce současné globální politiky. Ve svých úvahách vycházím z vysoké dynamiky současného mezinárodního vývoje a nepředvídatelné budoucnosti.

Na otázkách, jak dokáží Spojené státy vytvořit skutečné partnerství s Evropou, která směřuje k politické integraci, zda mohou Spojené státy urovnat vztahy s muslimským světem, který vnímá spojené státy jako nepřátelskou zemi atd., bude záviset směr světového vývoje v nejbližším období, včetně vytvoření podmínek přispívajících k umírnění takových výzev a hrozeb, jako je šíření zbraní hromadného ničení, mezinárodní terorismus a krvavé regionální konflikty.

Je zcela zřejmé, že vše nezávisí jen na Spojených státech. Značná míra odpovědnosti leží na bedrech dalších hlavních aktérů mezinárodní scény, mezi nimiž zaujímá svoje důležité místo Evropa.

Evropské země mají velice slušné vyhlídky na zvládnutí globálních trendů. Mohou se chlubit kvalitní infrastrukturou, jejich životní úroveň je jednou z nejvyšších na světě, disponují množstvím kapitálu, mají řadu vědců a kvalifikovaných pracovníků. Spolu se severní Amerikou a Japonskem tvoří EU jedno ze tří velkých center technické, hospodářské a politické moci. Zároveň Evropa stála a stojí bezesporu před klíčovým problémem, jak nově zformulovat po skončení studené války svou společnou zahraniční politiku, jak dále prohlubovat jednotu členských zemí a zdokonalovat obranné schopnosti a kapacity. To není jednoduchá otázka, nicméně dá se řešit.

Vážné soupeření mezi Spojenými státy a Evropou by jistě neprospělo oběma velmocím. Evropanům avšak v současnosti schází potřebná motivace a politická vůle, aby z Evropy udělali významnou vojenskou mocnost. Než se tak stane, nebudou evropsko-americké spory představovat značné geopolitické nebezpečí. Jestliže výtky a stížnosti probíhají v poklidném duchu formou výměny názorů, nemohou závažně uškodit.

Obě strany Atlantiku si uvědomují, že kdyby Spojené státy a EU spojily síly, stanou se globálně vůdčí silou. Ani USA, ani Evropě by se tak nedařilo, kdyby neměly jeden druhého. Společně vytváří silný základ globální stability.

5 Resumé

Spolupráce USA- EU vstoupila po nástupu nové americké administrativy prezidenta Baracka Obamy v lednu 2009 do nové fáze. Tato práce si klade za cíl zkoumat skutečně nové momenty a kvalitu v transatlantické spolupráci. Změna v prezidentské funkci USA byla spojována v Evropě s vysokými, až nerealistickými očekáváními v novou kvalitu a otevřenost vzájemného dialogu. Práce se pokouší popsat oblasti, kde dialog ona očekávání alespoň částečně splnil a současně zmapovat místa, kde se zatím tyto ambice plnit nedaří. Studie se zabývá i příčinami, proč se vzájemná spolupráce nerozvíjí tak, jak si zejména evropští partneři představovali. Pokouší se stručně nastínit i složitý mezinárodní kontext, v němž se současný dialog EU- USA odehrává, zejména nástup nových důležitých aktérů, jako např. Čína. Práce si neklade za cíl hlubokou a všestrannou analýzu problematiky transatlantické spolupráce, spíše chce poukázat na některé aktuální momenty, které mohou v krátkodobé a střednědobé perspektivě významně ovlivňovat kvalitu této relace.

Summary

In 2009 the cooperation between the USA and the EU entered a new stage after the succession of new American administration under the president Barack Obama. This bachelor degree thesis aims to investigate these brand new moments and the quality of the transatlantic collaboration. In Europe, the change at the presidential post in the USA, was associated with high, even nonrealistic expectations concerning the new quality and openness of the mutual dialogue. This thesis tempts to describe the areas where the expectancy, as described above, has been at least partially fulfilled and cover the issues where on the other hand the ambition has not been satisfied. The study also focuses on the causes of the fact, that the cooperation does not evolve in such a way it was projected – particularly by the European partners. Concisely outlined in this paper is also the complex international context of the EU – USA dialogue, especially the entry of new important players (e.g. China). The objective of this bachelor degree thesis is not the creation of a deep and wide analysis of the issues related to the transatlantic partnership but is rather to point out some current moments, which might in short and midterm perspective significantly influence the quality of this relation.

6 Seznam literatury

Literatura:

BARŠA, P., Hodina Impéria: Zdroje současné zahraniční politiky USA, Brno 2003.

BRZEZINSKI, Z., Bez kontroly, Praha 1993.

BRZEZINSKI, Z., Velká šachovnice, Praha 1999.

BRZEZINSKI, Z., Volba: Globální nadvláda nebo globální vedení, Praha 2004.

HODER, L., Transatlantické vztahy v době krize, Brno 2009.

CHOMSKY, N., Hegemonie nebo přežití, Praha 2006.

CHOMSKY, N., Intervence, Praha 2008.

FIALA, P., PITROVÁ M., Evropská unie, Brno 2003.

KAGAN, R., Paradise and Power: America and Europe in the New World Order, London 2003.

KENNEDY, P., Svět v jednadvacátém století, Praha 1996.

KHOL, R. a kol., Evropská bezpečnostní a obranná politika, Praha 2002.

KHOL, R., Protiraketová obrana, Praha 2004.

KISSINGER, H., Potřebuje Amerika zahraniční politiku?, Praha 2002.

KREJČÍ, O., Geopolitika středoevropského prostoru, Praha 2009.

KREJČÍ, O., Zahraniční politika USA, Praha 2009.

PRIMAKOV, J., Svět bez Ruska?, Praha 2010.

SCHMIDT, H., Perspektivy 21. století, Litomyšl 2003.

SUCHÝ, P., Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století, Brno 2001.

Časopisy:

MEUNIER, S., What Single Voice? European Institutions and EU-U.S. Trade Negotiations, in: International Organization, Vol. 54, Winter 2000, No. 1, s. 103–135.

EICHENBERG, R., STOLL R., LEBO M., War President: The Approval Ratings of George W. Bush, in: The Journal of Conflict Resolution, Vol. 50, Dec. 2006, No. 6, s. 783–808.

LEVI, M., WALL, D., Technologies, Security, and Privacy in the Post-9/11 European Information Society, in: Journal of Law and Society, Vol. 31, Jun. 2004, No. 2, s. 194–220.

MACCORMICK, N., Democracy, Subsidiarity, and Citizenship in the “European commonwealth”, in: Law and Philosophy, Vol. 16, Jul. 1997, No. 4, s. 331–356.

Internetové zdroje:

VACHUDOVÁ, Milada Anna – PEHE, Jiří, Evropa a USA: Spolupráce nebo konflikt? <http://www.pehe.cz/clanky/2002/evropa-a-usa-spoluprace-nebo-konflikt> , poslední přístup 12. 1. 2011.

SUCHÝ, Petr- autor knihy Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století <http://revuepolitika.cz/clanky/1125/komentar-boj-proti-terorismu-nova-priorita-bushovy-administrativy>

<http://fpc.state.gov/documents/organization/19202.pdf>- Department of State. Copson, R.W.(2003): Iraq war: Background and Issues Overview.

<http://revuepolitika.cz/clanky/1241/obama-jednou-a-dost> - autor je docentem katedry politologie na Sonoma State University v Kalifornii

http://czech.prague.usembassy.gov/prezident_barack_obama.html - velvyslanectví Spojených států amerických

<http://www.mideastweb.org/wmd.pdf>- Iraq’s weapons of mass destruction. The assessment of the British government.

<http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021120b.htm>- NATO (20.11. 2002): Press Conference by US President George W. Bush and Vaclav Havel, President of the Czech Republic.

JEDLIČKA, Petr <http://www.denikreferendum.cz/clanek/10632-muze-se-politika-usa-na-blizkem-vychode-jeste-zmenit>